

עוז אבוה אה סיפך / נגן אהגרמן

ריכוז חומרים עיבוד ועריכה - גלית טולדו משגב

FOMO
Fear of missing out

הצעה של אורלי בכר לפעילות מקדימה לשיר:

צפה/י [בסרטון הקצר](#) המציג את המושג – **FOMO**

האם התופעה המתוארת בסרטון - פחד מלפספס, פחד מהחמצה - מוכרת לך?

נשוב ונתייחס אל התופעה עם סיום העבודה על השיר וההכרות עם דמותו של נתן אלתרמן

נתן אלטרמן (1910-1970)

יוצר חשוב ובולט בשירה העברית המודרנית. פרסם גם מחזות, תרגומים, שירים לילדים וטורים בעיתונות. נולד בוורשה שבפולין, ובילדותו נדדה משפחתו למוסקבה ולקייב בשל מלחמת העולם הראשונה.

החל לכתוב שירים כבר מגיל 8*. אביו, יצחק אלטרמן שכתב את שיר הילדים "יש לנו תייש" היה הגן (גננת) העברי הראשון.

ב-1925 כשהיה בן 15 הגיעה המשפחה לארץ ישראל והתיישבה בתל אביב. למד בגימנסיה הרצליה. בגיל 19 נסע ללימודי אגרונומיה – חקלאות בצרפת. משם שלח לאברהם שלונסקי את שירו הראשון מיני רבים שהתפרסם בארץ. לאחר שחזר לארץ בשנת 1934 המשיך

בעשייתו האמנותית והצטרף ללאה גולדברג ואברהם שלונסקי ויחד הקימו את חבורת "יחדיו", **חבורה שמרדה בממסד הספרותי של אותה תקופה בהנהגתם של ביאליק וטשרניחובסקי.**

אלטרמן היה ידוע במצבי הרוח המתחלפים שלו, בשתייניות (נהג לשבת בתחילה עם חבורת "יחדיו" בקפה "כסית"), בצניעותו החומרית ובחדות הלשון שלו. שפתו עשירה בדימויים שפה ציורית ואוקסימורונים.

שירתו של אלטרמן מגוונת ועשירה – הוא כתב בהתפעלות על נפלאות הטבע והבריאה ("כוכבים בחוץ"), הוא כתב גם על נושאים פוליטיים והיה מקורב מאוד לראש הממשלה דוד בן-גוריון, שכינה אותו "נתן החכם", והקשיב לדעותיו בנושאים פוליטיים.

ב-1935 נישא לשחקנית, רחל מרכוס. ב-1938 ראה אור ספרו הראשון והנדע "כוכבים בחוץ". ב-1941 נולדה בתו תרצה (לימים, המשוררת תרצה אתר) ואז גם התפרסם ספרו "שמחת עניים", וב-1944 "שירי מכות מצרים". בעשור האחרון לחייו היתה שירתו מטרה

לחיצי ביקורת סגנוניים רבים.

ב-1957 התפרסם "עיר היונה" וב-1965 "חגיגת קיץ". חתן פרס ישראל לשירה לשנת 1968. אלטרמן נפטר בתל אביב 1970.

נתן אלתרמן

*אלתרמן בחר שלא לנגן כוגרם אסיר ונחום
להגייס אלו עפ"י השורה הראשונה

מילים טובות

עוד אבוא אל ספד בשפתיים כבות.
עוד אצניח אליך ידים.
עוד אמר לך את כל המלים הטובות,
שישגן,
שישגן עדיו.

כי ביתך העני כה חשך לעת ליל
ועצוב בו ודאי לאין סוף.
וחיי שפרעו בלי הגיע אליך
הסגרו לחוצות ולתף.

אך פתאם את נוגעת כיד מבחיקה.
את פולחת כזכר נשכח.
הדממה שבלב, בין דפיקה לדפיקה,
הדממה הזאת
היא שלך.

*אֲגַרְמָן זָחַר שֶׁאֵל אֶגֶר כּוֹגֵר לִשִׁיר וְנִפְוֵחַ
לְהַגְיִיחַס אֵלָיו עֲפִי״י הַשׁוֹרֵה הַרְאֵנוּהָ

מילים טובות

עוֹד אָבוֹא אֶל סִפְדֵי בְשִׁפְתַיִם כָּבוֹת.
עוֹד אֶצְנִיחַ אֶלֶיךָ יְדֵים.
עוֹד אֶמַר לְךָ אֶת כָּל הַמַּלִּים הַטּוֹבוֹת,
שִׁשְׁנֶנּוּ,
שִׁשְׁנֶנּוּ עֲדִין.

כִּי בֵיתְךָ הָעֲנִי כֹה חֲשָׁךְ לָעֵת לַיִל
וְעֲצוּב בּוֹ וְדַאי לְאִין סוּף.
וְחַיִּי שִׁפְרָעוּ בְלִי הַגִּיעַ אֶלֶיךָ
הַסְּגָרוֹ לְחוּצוֹת וְלִתְּרִי.

אֵךְ פְּתֹאֵם אֶת נוֹגַעַת כְּיָד מִבְּהִיקָה.
אֶת פּוֹלְחַת כְּזָכֵר נִשְׁכַּח.
הַדְּמָמָה שֶׁבְּלֵב, בֵּין דְּפִיקָה לְדְּפִיקָה,
הַדְּמָמָה הַזֹּאת
הִיא שְׁלֵךְ.

בית ב'

עוסק בתיאור מצב האהובה
ובהסבר הדובר מדוע החמיץ
את האהבה עמה. בית זה
שונה במבנהו, בחריזה.

בתים א' + ג' עוסקים ביחסים בין הדובר
לאהובתו והבטחותיו לה.

בתים אלה דומים במבנה, מספר שורות, אורכן
והפסיחה בסוף כל בית.

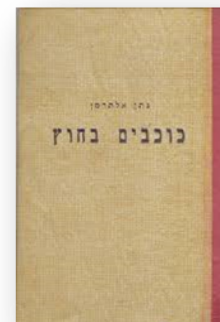

רקע הכרחי להבנת השיר

השיר "עוד אבוא אל ספך" מאת נתן אלתרמן נכלל בקובץ הראשון שהוציא לאור ונקרא "כוכבים בחוף" (1938).

קובץ שירה זה עורר תגובות רבות בשל החידוש בסגנון הכתיבה ובתוכן השירים. קובץ זה ביסס את אלתרמן כמשורר מוביל וחדשני בתרבות העברית. במרכז הקובץ עומדת דמותו של המשורר הנווד המכונה ה"הלך", אשר נוטש "מבחירה כפוייה" את חיי השגרה האפורים, ויוצא אל הדרך (גם דרך חיים). ההלך מוקסם מהמראות, מהנופים והטבע, ובאופן מטאפורי אפילו המוות לא יעצור אותו מ"להמשיך ללכת". אבל יציאתו לדרך הותירה את האשה, האהובה מאחור. היא מצפה לשובו, מצפה שימצה את נדודיו, וגורלה בשירים אלה קודר ובעייתי.

קריאה להחשבה ולהעשרה!

זוכרים את "הכוכבים רימו אותי" בשירו של ביאליק "הכניסיני תחת כנפך"?

האם זה מקרי שאלתרמן קרא לקובץ שיריו הראשון "כוכבים בחוץ"?....

התייחסות לכך ניתן למצא בספרם של מירון והירשפלד

"כשמונים שנה לאחר יציאת ספרו של נתן אלתרמן "כוכבים בחוץ", מוציאים דן מירון ואריאל הירשפלד את "הכוכבים לא רימו", המציע קריאה מחודשת של אחד מספרי השירה היותר מסעירים ושנויים במחלוקת שהתפרסמו בישראל.

עם יציאתו לאור, התקבל "כוכבים בחוץ" בהערצה על-ידי הנוער הארץ ישראלי, אך לאחר דור, כשהתקבעו היסודות של השירה הישראלית שלאחר קום המדינה, הואשם הספר ביופי מופרז ו'קר' ובניכור מחיי האדם הגשמיים, בתקופה שקידשה את חיי העבודה והגשמת החלום הציוני.

ספרם של מירון והירשפלד, מגדולי חקר הספרות בארץ, אולי לא יחתום את הוויכוח על 'כוכבים בחוץ', אבל הוא מביא אותו לאופק מחשבה חדש, לשיח רחב אך עם זאת אולי מדויק יותר מזה שהתנהל עד היום; שיח שחושף את מה שיכול להתגלות בספר דווקא בימים אלו, ימים של משבר גורלי ביחסי האדם עם הטבע והסכנה הגוברת לשלמותה של רוח האדם."

מתוך הכתוב על כריכת הספר

מירון, דן והירשפלד, אריאל (2020) הכוכבים לא רימו, סדרת אפקים בעריכת אלי שאלתיאל, הוצאת עם-עובד

הרעיון המרכזי בשיר

הבטחת הדובר לאהובתו להיפגש בסוף. השיר כולל הבטחה לעתיד והסבר על החמצת מערכת היחסים בהווה

מדובר במערכת יחסים מורכבת. לדובר, להלך יש למעשה שתי "אהובות". האחת קשורה ב"דרך" דרך חייו כמשורר שזקוק לחופש, לנדודים לשינויים, לטבע ולהתבוננות ביקום, ואילו השנייה היא האהובה, האשה הנאמנה, שממתינה לו בבית.

*** (מבחינה זו אפשר לראות יסוד ארספואטי, כי המשורר חייב את "הדרך, החוצות" כדי להגשים את ייעודו וליצור)**

הדובר-ההלך הנווד, חי חיים מלאים ומרגשים, חווה חוויות, אך בשל אורח חיים זה, הוא נאלץ להחמיץ את אהבת האישה המצפה לבואו, ובלעדיו חייה קודרים.

הדובר חש רגשות אהבה עמוקים כלפיה והיא חשובה לו, אך יחד עם זאת, נראה, כי יש כוח לא מוסבר שחזק ממנו והוא קורא לו לצאת אל הדרך (החוצות והתוף), בשל כך, נאלץ להחמיץ את הקשר עם הנמענת, אהובתו (בשר ודם) שנקשרת לבית.

בשיר זה הוא מנחם אותה ומבטיח לה שעוד יחזור, ויביע בפניה את אהבתו ורגשותיו (המילים הטובות), אך המפגש ביניהם יקרה רק "בסוף הדרך", לאחר שימצה את נדודיו. אז ישוב כשהוא עייף ותשוש (יבוא בשפתיים כבות ויצניח אליה ידיים) בתקווה שגם כך אהובתו תסכים קבל אותו.

מילים טובות

עוד אבוא אל ספך בשפתיים כבות.
 עוד אצניח אליך ידיים.
 עוד אמר לך את כל המלים הטובות,
 שישנן,
 שישנן עדין.

בית א'

הדובר מבקש להביע את רגשותיו העמוקים אל הנמענת האהובה. הוא מבטיח לה בלשון שמזכירה שבועה/נדר "עוד אבוא אל ספך" כלומר, עוד אגיע לסף דלתך, לפתח הבית (הבית כאמור מייצג את מקומה של האהובה ומנוגד לדרך שבה צועד). מעניין לשים לב שההבטחה להגיע אל סף הכניסה אל הבית, אל הפתח מדגישה את הגבול שבין החוץ לפניים אותו מצב ביניים שמלווה את הדובר בין שני הרצונות, הקונפליקט שבין הדרך ה"חוץ" והבית, ה"פנים" - האהובה.

הדובר מבטיח לנמענת, אהובתו, שיחזור "עוד אבוא" לחדש את יחסי האהבה איתה במעשים (שפתיים, ידיים) וב"מילים טובות", מילות אהבה שעדיין קיימת. אבל הוא יחזור במצב פיסי תשוש "בשפתיים כבות" (כבות רומזות לכבויות בניגוד לדולקות) הוא גם יצניח אליה את ידיו. הידיים הופכות להיות פאסיביות, צונחות, נטולות משקל או כיוון.

השפתיים והידיים מסמלות את מצבו של הדובר המותש, הכבוי והעייף מהוות **סינקדוכה** (דבר אחד מייצג את השני. סוג של השלכה. השלם מיוצג ע"י חלק ממנו) ההבטחה של הדובר לנמענת אהובתו מודגשת בעזרת שלושה אמצעי עיצוב:

1. שתי האנאפורות "עוד" (חוזרת 3 פעמים), ו"שישנן" (חוזרת פעמיים)
2. ריבוי הפעלים "אבוא", "אצניח", "אומר".
3. הפסיחה / הגלישה בשורה הרביעית במילה "שישנן"

כי ביתך העני כה חשך לעת ליל
ועצוב בו ודאי לאין סוף.
וחיי שכרעו בלי הגיע אליך
הסגרו לחוצות ולתף.

בית ב'

בית זה נפתח במילה **"כי"** ומסביר את הסיבה ליציאתו לדרך.

הוא מתאר את מצב האהובה דרך תיאור מטאפורי של ביתה "חשוד", עצוב". הבית הוא **מטונימיה** (מסמל, משליך) למצבה של האהובה הנמענת. כמו ביתה, היא עצובה, קודרת ודלה.

ביתה העני, החשוד והעצוב עומד **בניגוד לחוצות ולתוף**, שבהן מתהלך הדובר, ה"הלך". **עולם החוץ בשירת אלתרמן המיוצג ע"י התוף הוא ססגוני, מואר, דינאמי מלא חיים.**

בשתי השורות האחרונות בבית זה, מסביר הדובר לאהובתו מדוע לא הספיק לממש את היחסים עמה – הוא היה חייב לצאת אל העולם, וחיי **"הוסגרו לחוצות ולתוף"**.

הדובר רואה בנדודיו גזירת גורל שנכפתה עליו **"וחיי... שכרעו... הוסגרו..."**, כלומר: אין לו, לכאורה, בחירה חופשית. הוא "מכור" לחוצות, לדרך חיים חופשייה ועצמאית. לחופש האומנותי של המשורר אשר מובל ע"י המוזה והוא, לא יכול להתנגד לה, זה חזק ממנו, ולכן נאלץ ללכת.

הדובר מקונן על כך, שחיי "כרעו בלי להגיע אלייך". הוא מצטער על כך שלא הצליח להגיע אליה.

אד פְּתֹאֵם אֶת נוֹגַעַת כַּיָּד מִבְּהִיקָה.
את פּוֹלַחַת כַּזְכָּר נִשְׁכָּח.
הַדְּמָמָה שְׁבַלֵּב, בֵּין דְּפִיקָה לְדְפִיקָה,
הַדְּמָמָה הַזֹּאת
היא שְׁלֵד.

בית ג'

המילה **"אד"** מקשרת לבית הקודם ומסבירה מדוע על אף העולם המושך של "החוצות והתוף", מתגעגע הדובר אל הנמענת ורוצה להגיע אליה. הוא חש מגע פתאומי של יד מטאפורית **בדימוי** "נוגעת כיד מבהיקה". הוא נזכר **בדימוי** של זיכרון שכבר שכח **"כזכר נשכח"** **אוקסימורון**, (זיכרון = שכחה) חש געגוע צורב ודמותה "את פולחת" באופן כואב ואלים כמו סכין. (המילה "פולחת" שמתקשרת לסכין עשויה להסביר את תיאור היד כ"מבהיקה" היד "נוגעת", חודרת לזיכרון באופן חד ופתאומי כמו סכין)

האוקסימורון מדגיש את הקושי של הדובר להתנתק לגמרי, לשכוח את הנמענת האהובה. הוא מופתע לחוש את עוצמת הזיכרון החי והצורב שמשפיע עליו למרות שהיא רחוקה ממנו. ניתן לזהות **אנאלוגיה (הקבלה)** בין דפיקות הלב להלמות התוף בחוצות.

הדממה שמשוייכת לאהובה מודגשת ע"י **הפסיחה / גלישה**, "הדממה הזאת היא שלך", במידה מסויימת, מסמלת אותה. האהובה נקשרת לשקט "לדממה" הוא מסביר לה את נחיצות השקט, כלומר את נחיצותה, בד בבד עם הרעש של החוצות. ההסבר שהוא נותן על פעימות הלב - **לב פועם הוא לב חי**. הלב הפועם כולל גם את הפעימות (הדפיקות) וגם את המנוחה, השקט שבין הפעימות. זאת דרכו להסביר את הצורך שלו בשילוב הלמות התוף, החוצות, הדרך, החופש וגם בה, בנמענת האהובה, שנותנת לו שקט, רוגע ושלוה. כדי לחיות הדובר חייב גם את הפעימות וגם את הדממה, כך פועם לב. (רוב הזמן אנו שמים לב לפעימות ולא לשקט, להפוגה שביניהן וכך גם הדובר, אבל ברגע פתאומי כן נשם לב לכך ונזכר)

ההשקפה ה"אלטרמנית"

השיר תואם מאוד את ההשקפה האלטרמנית, הרואה באדם, באמן, במשורר ב"הלך" כמי שחייב להסתובב חופשי בתבל. אותו אדם מצהיר אמנם על כוונותיו לצאת החוצה ולהתמזג עם הטבע עם העיר, אך בו-בזמן הוא גם מתייסר על ההחמצה בשל הבחירה הזו. הוא מתייחס לחובה לצאת לדרך כבחירה כפוייה. ככוח שנכפה עליו ואינו יכול להתנגד לו. גם העולם וגם האישה הם בסיס חייו (גם הפעימות וגם הדממה). ולכן הוא מצוי בקונפליקט של תסכול תמידי. הוא לא יכול לחיות בלי "הדרך" וקשה לו גם בלי "הבית" הקונפליקט בו הוא נתון נובע מעצם הניגוד שבין הבית לחוץ. הניגוד בין שתי האהבות שלו. האישה נמצאת ומחכה בבית, ואילו החופש וההתנערות מכל אחריות נמצאים בחוץ. אם הדובר יסתפק בחיי הבית, גם אהבתו לאישה אחת והביטחון לו יזכה, לא יועילו לתחושת התסכול שלו על שלא חווה את שפע מראותיה של התבל, בה הוא מאוהב לא פחות. נדמה כאילו הדובר מבקש להקדיש את כל חייו לנדודים ולהתפעלות מיפי העולם, ואל ביתו אין הוא מתכוון לחזור, אלא כשיגמר כוחו, אולי אף במותו.

בשירו "הדרך הגדולה" כותב אלטרמן "להביט לא אחדל, ולנשום לא אחדל, ואמות ואוסיף ללכת" –ההלך לא יפסיק ללכת אפילו אם ימות. זהו תיאור מטאפורי קיצוני המציג את המוות כחלק מן החיים ובאופן מטאפורי לא ימנע ממנו מלתור את העולם וליהנות מהמראות הנגלים לו. יתכן שהרצון לשוב הביתה והכמיהה לאישה האהובה הם כה נפלאים כל עוד אינם מושגים. הגעגוע והציפייה משרתים את הדובר יותר מהמפגש ומהמימוש של האהבה.

לחן וביצוע מהווים סוג של פרשנוג איצירה

הקשיבו לשמוע הביצועים ונחרו בביצוע המגאים ביוגר אמכן השיר, אדעגכס/ן, נמקו בחירגכס/ן 😊

קישור לביצוע של אלון פסטרנק

קישור לביצוע של רובי קסוס

קישור לביצוע של יוסי בנאי

קישור ל"מותר להיות סנטימנטלי - נתן בעקבות אלתרמן" (54 דקות)

נתן סלור יוצא למסע התחקות אחרי סבו, נתן אלתרמן – אחד המשוררים הגדולים ביותר בתולדות העם היהודי, ואולי המשפיע ביותר במאה העשרים. המסע של נתן סלור, שלא הכיר את סבו וקרוי על שמו, עובר דרך תחנות בביוגרפיה של אלתרמן ותוך דיאלוג עם עולמו היוצר של הנכד. סלור, בנה של המשוררת תרצה אתר, פוגש את האנשים הקרובים לסבו, קרובי משפחה, מומחים ליצירתו של אלתרמן, ומגלה מסמכים אישיים שזוכים בסרט לחשיפה ראשונה. דרך המפגש המחודש עם משפחתו, אהבותיו ויצירתו של אלתרמן זוכה סלור להכיר טוב יותר את אישיותו של סבו ולהתחבר אליו אחרי שנים שבהן ניסה לברוח מהצל הארוך של אחת המשפחות ואחד היוצרים המשפיעים ביותר בספרות העברית. (ישראל, 2011)

למחשבה ולדיון

האם, לדעתך, מה שמניע את הדובר בשיר "עוד אבוא אל ספך" לבחור "בחוצות ובתוף" מתקשר למושג [FOMO](#) (מהפעילות המקדימה), או שמדובר על רעיון אחר?

קישור לתכנית בקאמרי

מחווה לאמן - נתן אלתרמן

מופע בקאמרי בהנחיית מאיר עוזיאל המוקדש למשורר נתן אלתרמן.

בתוכנית מיטב השירים שכתב ומבחר ביצועים.

המופע מלווה בקטעי וידאו שבהם מופיעה אשתו של נתן אלתרמן, השחקנית, רחל מרכוס, שגם מקריאה משיריו.

ריכוז חומרים עיבוד ועריכה - גלית טולדו משגב

קישור להרצאתו של פרופ' דן לאור

"נתן אלתרמן – הכתיבה והחיים"

(החל מדקה 00:05)

הרצאה ראשונה מתוך סדרת הרצאות בחסות הרקטור,
נערך באוני' תל אביב, 2.11.11

קישור ל"יהודים באים" - נתן אלתרמן וחבורת יחדיו בקפה כסית

שאלה לדוגמה

היחס של הדובר כלפי הנמענת בשיר מתאפיין בריחוק ובקרבה כאחד. כיצד הריחוק והקרבה באים לידי ביטוי בשיר?

הסבר והדגם את דבריך.

(בגרות קיץ 2015)

איסוף חומרים, עיצוב, עריכה ועיבוד להוראה : גלית טולדו משגב

מידע וחומרים מתוך המקורות הבאים :

ארליך, צור. (23.11.17) "כל המילים הטובות : קריאה יומית ב' עוד אבוא אל ספך' לנתן אלתרמן", [קישור](#) למחסן של צור ארליך. בלבן, אברהם. (1992) הכוכבים שנשארו בחוץ, פפירוס.
נאור, עמית (17.3.2020) "מחברות הילדות של נתן אלתרמן" [קישור](#) לפרסום בבלוג הספרנים אתר הספרייה הלאומית מירון, דן והירשפלד, אריאל (2020) [הכוכבים לא רימו](#), סדרת אפקים בעריכת אלי שאלתיאל, הוצאת עם-עובד מרקוביץ, גילה. פרשנות לשיר "עוד אבוא אל ספך" נתן אלתרמן
שמיר, זיוה. (2010) [הלך ומלך, אלתרמן – בוהמיין ומשורר לאומי](#), הוצאת הקיבוץ המאוחד.
שמיר, זיוה. (1989) [עוד חוזר הניגון - שירת האלתרמן בראי המודרניזם](#), פפירוס.
פרשנות מתוך סכומי צוות הספרות קרית החינוך "דרור"
פרשנות "עוד אבוא אל ספך" מתוך אתר [אלוני - יצחק](#)
[קישור](#) לאתר נתן אלתרמן

* בכר, אורלי. הצעה לפעילות מקדימה לשיר בעזרת הסרטון על תופעת FOMO

להעשרה נוספת :

הספרייה הלאומית – [קישור](#) למאמרים על נתן אלתרמן מתוך "בלוג הספרנים"
[קישור](#) לנתן אלתרמן מתוך לקסיקון הספרות העברית

גבע, שרון. (27.8.19) "מי היתה הילדה השלישית" בשיר של נתן אלתרמן? ", מתוך הבלוג של ד"ר שרון גבע אל מדף ספרי ההיסטוריה [קישור](#)